

Petteri Suominen

VAPAAEHTOISPALOKUNTIEN ARVOSTUS KUNNALLISTEN PÄÄTTÄJIEN JA KANSALAISTEN KESKUUDESSA

1. Johdanto

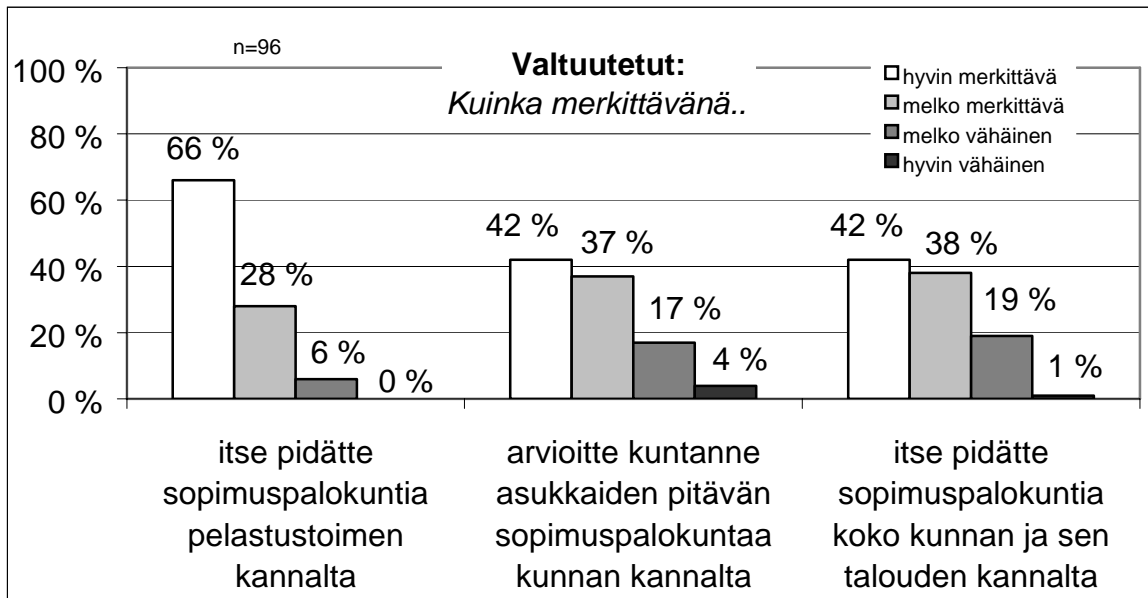
Marraskuussa 2002 julkistetussa tutkimuksessa ”Arvon mekin ansaitsemme” yhtenä tutkimuskohteena oli vapaaehtoispalokuntien arvostus kunnallisten päättäjien ja kansalaisten keskuudessa. Tutkimus pohjautui kahteen postikyselyyn ja yhteen puhelinkyselyyn. Postikyselyt tehtiin kuuden kunnan sopimuspalokuntien jäsenille ja kunnan/kaupungin valtuutetuille eli yhteensä kyselylomakkeita lähetettiin 425 henkilölle. Tutkimusprojektin ohjausryhmä valitsi kohdekunniksi Kajaanin, Laihian, Loviisan, Puumalan, Muonion ja Valkeakosken. Valinnan perusteina olivat alueellisen kattavuuden lisäksi se, että nämä kunnat edustavat erilaisia pelastustoimen järjestelymuotoja. Postikyselylomakkeissa sekä valtuutettuja että vapaaehtoispalokuntalaisia pyydettiin kertomaan, mitä he itse olivat mieltä vapaaehtoispalokuntien merkittävydestä ja arvioimaan sitä, miten kansalaiset arvostivat vapaaehtoispalokuntia.

Lisäksi Suomen Gallup Oy:llä teetettiin 31.1 – 7.2.2002 välisenä aikana puhelinkysely kansalaisten keskuudessa. Kyselyssä pyrittiin selvittämään tavallisten kansalaisten mielipiteitä ja asenteita sopimuspalokuntien merkittävydestä. Samalla pyrittiin saamaan asiakaspalautetta sopimuspalokuntien toiminnasta. Tässä kyselyssä oli mukana n. 850 satunnaisotannalla valittua kansalaista. Kyselyn ulkopuolelle rajattiin pääkaupunkiseudulla asuvat kansalaiset. Rajaus tehtiin sen takia, että pääkaupunkiseudulla sopimuspalokunnilla ei ole niin merkittävää asemaa pelastustoimen hoitamisessa kuin muualla Suomessa, koska pääkaupunkiseudulla päävastuu pelastustoimesta on ns. vakinaisilla ammattipalokunnilla.

2. Vapaaehtoispalokuntien arvostuksesta

2.1. Valtuutetut

Suurin osa valtuutetuista (66 %) oli sitä mieltä, että sopimuspalokunnat ovat hyvin merkittäviä kunnan pelastustoimen kannalta ja vain 6 % valtuutetuista arvioi ko. palokuntien merkityksen olevan melko vähäinen. Valtuutetut pitivät sopimuspalokuntia hyvin merkittävänä myös koko kunnan ja sen talouden kannalta, vaikkakin joka viides valtuutettu katsoi sopimuspalokuntien merkityksen olevan melko tai hyvin vähäinen tässä suhteessa. Valtuutettuja pyydettiin myös arvioimaan, kuinka merkittävänä kunnan asukkaat pitävät sopimuspalokuntia. Vastaajista 40 % arvioi kuntien asukkaiden pitävän ko. palokuntia hyvin merkittävänä ja 38 % melko merkittävänä. Yli viidennes (22%) arveli asukkaiden pitävän sopimuspalokuntien toimintaa melko tai hyvin vähäisenä. (ks. kuvio 1)

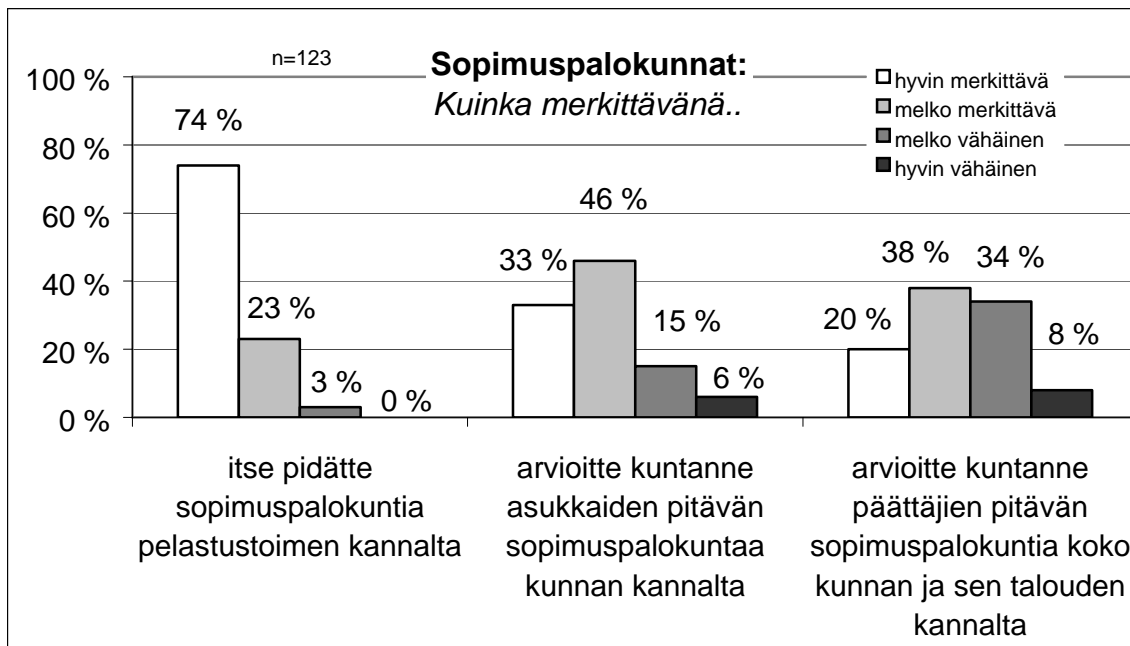

Kuvio 1: merkittävyyden arviointi / valtuutetut

Koulutuksen suhteen tarkasteltuna arvostivat korkeasti koulutetut valtuutetut sopimuspalokuntia muita vähemmän, ja heistä 17 % katsoi ko. palokuntien merkityksen olevan melko vähäinen. Vähiten koulutetut arvostivat sopimuspalokuntia vastaavasti eniten. Voidaan siis todeta, että mitä enemmän koulutusta, sitä vähemmän arvostusta. Sama suuntaus oli nähtävissä jokaisessa em. arvioinnissa. On kuitenkin huomioitava, että erot eivät olleet kovinkaan suuria, sillä korkeasti koulutetuistakin yli puolet arvioivat sopimuspalokuntien toiminnan erittäin merkittäväksi.

2.2. Sopimuspalokuntalaiset

Sopimuspalokuntalaisista valtuutettuja selvästi suurempi osa pitää toimintaa hyvin merkittävänä pelastustoimen kannalta (74 %). Sen sijaan he arvioivat, etteivät asukkaat eikä kuntien päättäjät pidä sopimuspalokuntia yhtä merkittävänä kuin he itse: 42 % vastaajista arvioi kunnan päättäjien pitävän sopimuspalokuntien merkitystä melko tai hyvin vähäisenä. Vain 20 % vastaajista oli sitä mieltä, että kunnan päättäjät pitävät sopimuspalokuntia hyvin merkittävänä ja 38 % :n mielestä melko merkittävänä (ks. kuvio 2). Tässä on mielenkiintoinen ristiriita valtuutettujen näkemysten kanssa. Valtuutetuistahan 64 % piti sopimuspalokuntia hyvin merkittävänä pelastustoimen kannalta ja 30 % melko merkittävänä. Sopimuspalokuntien merkitys koko kunnan ja sen talouden kannalta oli valtuutettujen mielestä selvästi pienempi, mutta silti lähes 80 % heistä piti sopimuspalokuntia hyvin tai melko merkittävänä tässäkin suhteessa. Osa valtuutetuista ei ilmeisesti mieltänyt sopimuspalokuntien taloudellista merkitystä siinä suhteessa, että vakinaisen palokunnan perustaminen tulisi kunnalle huomattavasti kalliimmaksi. Kuitenkin ne valtuutetut, jotka olivat toimineet pelastustoimesta vastaavassa lautakunnassa, pitivät sopimuspalokuntia muita merkittävämpänä.

Kuvio 2: merkittävyyden arviointi / sopimuspalokuntalaiset

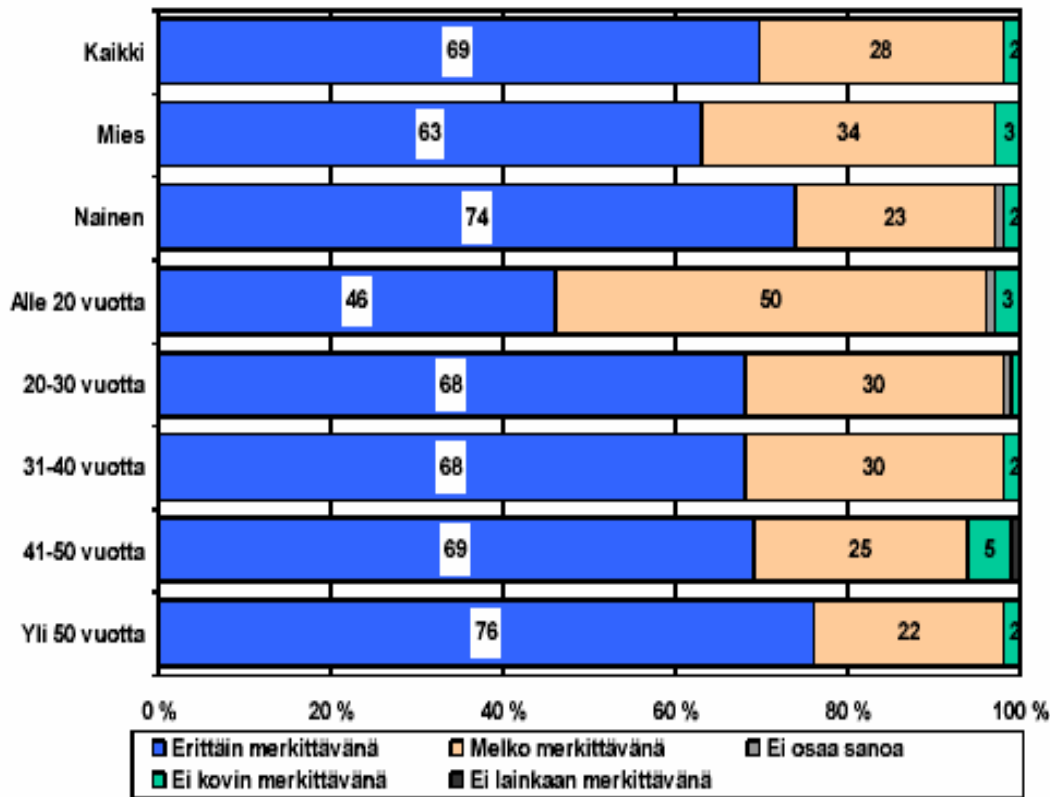
Koulutuksen suhteen palokuntalaisten arvioinneissa suuntaus oli päinvastainen kuin valtuutettujen kohdalla eli mitä enemmän koulutusta, sitä enemmän arvostusta. Tämä koski omaa henkilökohtaista merkittävyyden arviointia. Sen sijaan enemmän koulutusta saaneet eivät luottaneet kuntalaisten eikä kunnan päättäjien arvostukseen, vaan heistä suurempi osa arvioi ko. ryhmien pitävän sopimuspalokuntien toimintaa vähemmän merkittävänä. Kuitenkin yli puolet eri koulutusryhmien edustajista arvioi kuntien asukkaiden ja päättäjien pitävän sopimuspalokuntia hyvin tai melko merkittävänä lukuunottamatta toisen asteen koulutuksen saaneita, joista 54 % arvioi asukkaiden ja päättäjien pitävän ko. palokuntien merkitystä melko tai hyvin vähäisenä.

2.3. Kansalaiset

Suomen Gallup Oy:llä teetetyllä puhelinkyselyllä pyrittiin saamaan asiakaspalautetta vapaaehtoispalokunnista ja samalla arvioimaan näiden arvostusta kansalaisten keskuudessa. Vastaajilta kysyttiin mm. sitä, kuinka merkittävänä vastaaja pitää vapaaehtoispalokuntien toimintaa. Kansalaiset arvostavat suuresti vapaaehtoispalokuntien toimintaa, sillä 69 % vastaajista piti näiden palokuntien toimintaa erittäin merkittävänä ja peräti 97 % piti toimintaa joko erittäin tai melko merkittävänä. Naisilla arvostus on jonkin verran suurempaa kuin miehillä. Alle 20-vuotiaiden nuorten keskuudessa arvostus oli vähäisempää; alle puolet piti vapaaehtoispalokuntia erittäin merkittävänä. On kuitenkin huomattava, että 96 % nuorista piti toimintaa joko erittäin tai melko merkittävänä.

KUINKA MERKITTÄVÄNÄ PITÄÄ VAPAAEHTOISUUTEEN PERUSTUVIEN PALOKUNTIEN TOIMINTAA

N = pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat

Maaseudulla ja etenkin haja-asutusalueilla asuvat arvostivat keskimääräistä enemmän ko. palokuntien toimintaa. Tämä johtuu siitä, että juuri maaseudulla vapaaehtoispalokuntien asemaa korostuu, sillä ne toimivat usein maalaiskunnissa ainoana palokuntana. Koulutuksen suhteen ei arvostuksissa ollut merkittäviä eroja. Korkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneista kuitenkin 6 % oli sitä mieltä, että vapaaehtoispalokuntien toiminta ei ole kovin merkittävää (4%) tai ei lainkaan merkittävää (2%). On huomattava, että korkeasti koulutetuistakin 93 % piti toimintaa joko erittäin (66%) tai melko (27%) merkittävänä. Korkeimmalle näiden palokuntien toimintaa arvostivat ylioppilaat ja opistoasteen (nyk. toinen aste) tutkinneet.

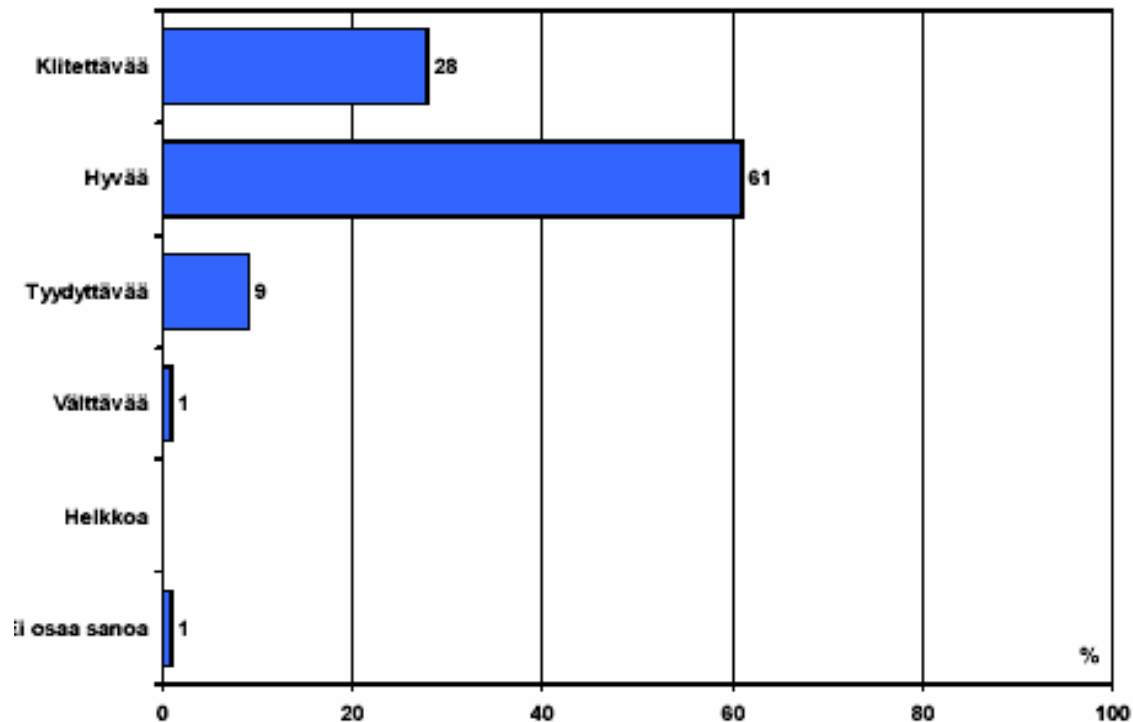
Vapaaehtoispalokuntien korkeaa arvostusta osoittaa myös vastaajien arviointien keskiarvo. Asteikolla 1-4 tuli kaikkien vastaajien keskiarvoksi 3,7. Alle 20-vuotiaat antoivat arvosanaksi keskimäärin 3,4 ja yli 50-vuotiaat arvosanan 3,8.

Lähes puolet vastaajista ilmoitti, että heillä on kokemusta tai tietoa vapaaehtoispalokuntien toiminnasta. Odotetusti miehet ilmoittivat omaavansa naisia enemmän kokemusta tai tietoa ko. toiminnasta. Palautearviointia kysyttiin vain niiltä, jotka olivat ilmoittaneet, että heillä on kokemusta tai tietoa vapaaehtoispalokuntien toiminnasta. Vastaajamääräksi saatiin näin 414 henkeä. Palautea voidaan luonnehtia erittäin hyväksi. Vastaajista 28 % arvioi ko. toiminnan kiitettäväksi ja 61 % hyväksi. Vastaajista 9 % katsoi toiminnan olevan

tydyttävää ja vain prosentti vastaajista arvioi toiminnan välttäväksi. Koulutuksen suhteen tarkasteltuna eniten kriittistä palautetta antoivat ammattikoulun käyneet. Heistä 15 % arvioi vapaaehtoispalokuntien toiminnan tyydyttäväksi tai välttäväksi. Parhaimman palautteen antoivat korkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneet, heistä jopa 35 % arvioi toiminnan kiitettäväksi.

ARVIOT VAPAAEHTOISUUTEEN PERUSTUVIEN PALOKUNTIEN TOIMINNASTA OMAN KOKEMUKSEN PERUSTEELLA (%)

N = kokemusta tai tietoa vapaaehtoisuuteen perustuvien palokuntien toiminnasta

Hyvää palautetta osoittaa myös vapaaehtoispalokuntien toiminnan saama korkea keskiarvo. Asteikolla 1 - 5 kaikkien vastaajien keskiarvoksi saatiin 4,17. Ammattikoulun käyneiden keskiarvoksi tuli 4,02 ja korkeasti koulutettujen keskiarvoksi 4,29. Iän mukaan tarkasteltuna pienimmät keskiarvot tulivat ikäluokassa 41-50-vuotiaat (4,03) ja alle 20-vuotiaat (4,06). Suurin keskiarvo 4,21 saatiin 20-30-vuotiaiden keskuudessa. Tuloksista selviää se, että mitä enemmän vastaajat ilmoittivat tietävänsä vapaaehtoispalokuntien toiminnasta, sitä enemmän he antoivat kriittistä palautetta. Erot eivät kuitenkaan ole kovin suuria. On myös syytä painottaa, että *kaikkien eri taustamuuttujien kesken tarkasteltuna palaute on erittäin hyvää; yli 80 % kunkin muuttujaluokan vastaajista arvioi toiminnan joko erinomaiseksi tai hyväksi.*

3. Lopuksi

Vapaaehtoispalokuntien arvostuksen osalta tutkimuksessa kävi ilmi, että vapaaehtoispalokunnissa toimivat eivät usko, että kansalaiset tai eritoten kuntien päättäjät arvostaisivat vapaaehtoispalokuntien toimintaa riittävästi. Arvostuksen puutteen kokemi-

nen johtuu osittain siitä, että kunnan päättäjät eivät tue taloudellisesti vapaaehtoispalokuntien toimintaa sillä tavoin kuin palokuntalaiset itse haluaisivat. Yhtenä ongelmana tässä on se, että palokuntalaisilla on selvästi valtuutettuja alempi koulutustaso. Tämä voi johtaa siihen, että he ”puhuvat” eri kieltä. Palokuntalaiset eivät osaa perustella toiveitaan ja vaatimuksiaan niin, että kunnan päättäjät toimisivat toivotulla tavalla. Toisaalta kunnan päättäjät eivät syystä tai toisesta ymmärrä palokuntalaisten toiveita ja vaatimuksia. Tämä näkyi kyselyssä myös siinä, että lähes joka viides palokuntalainen koki, että heillä on huonot suhteet kunnan päättäjiin. Kansalaisten osalta yksi aspekti on se, että he eivät pääse osoittamaan arvostusta konkreettisesti samalla tavalla kuin kunnan päättäjät. Osallistumalla palokuntien varainkeruuseen on toki yksi arvostuksen osoittamisen muoto. Kansalaiset eivät pääse esim. kunnallisvaaleissa ottamaan kantaa vapaaehtoispalokuntien tukemiseen, sillä yksikään puolue vaaleissa ei nosta vaaliteemaksi vapaaehtoispalokuntien toiminnan parantamista. Kaiken kaikkiaan palkitsemisjärjestelmiä olisi syytä kehittää tulevaisuudessa, jotta hyvä motivaatio vapaaehtoista palokuntatoimintaa kohtaan saadaan säilymään.